tamsiai pilko drėgno smėlio archeologinis 0,1–1,1 m storio sluoksnis. Archeologinio sluoksnio chronologija nustatyta pagal archeologinius radinius (2 pav.): Kelcų tipo keramiką, majoliką, fajansą, akmens masės keramiką, triliažinius ir kito tipo plokštinius koklius, kaolino pypkių fragmentus ir bendrus tipologinius keramikos raidos bruožus. Archeologiniame sluoksnyje be čia minėtų tipingų XVI a. pabaigos–XIX a. pradžios archeologinių radinių aptikta ir nemažai zooarcheologinės medžiagos, geležinių tvirtinimo elementų, stiklo šukių, glazūruotų ir paprastų čerpių fragmentų, dalis keramikos šukių yra su pridegusiu organikos sluoksniuku. Virš archeologinio sluoksnio supiltame XIX–XX a. sluoksnyje aptikta Kuznecovo tipo keramikos, Selterio butelių fragmentų, balto porceliano šukių, šelako plokštelių fragmentų ir kitų vėlyvų šiukšlių. Pilkšvo ir melsvo molingo smėlio įžemis tyrimų vietose pasiektas 1,3–2,5 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Tyrimų metu surasti archeologiniai radiniai perduoti MLIM.

Gluosnių St. 1 and 11

The excavation totalling 68 m^2 at Gluosnių St. 1 and 11 in Klaipeda (Fig. 1) revealed, at those places untouched by later digging, a 0.1–1.1 m thick archaeological layer dated on the basis of finds (Fig. 2) to the late 16th – early 19th centuries.

Milda Jurgauskaitė,
Mindaugas Brazauskas

Turgaus aikštė 1, 2T, 4

2022 m. rudenį klojamų dujotiekio ir elektros tinklų vietose atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Inžineriniai tinklai kloti teritorijoje, kuri apsupta dabartinių Galinio Pylimo, Kūlių Vartų, Šaltkalvių gatvių ir Turgaus aikštės. Daugmaž tarp Tiltų gatve (anksčiau – Akmenų pylimo gatvė) ir Taikos prospektu esančia ovalo formos važiuojamosios dalies juostas skiriančia veja apsodintoje salelėje yra buvę Klaipėdos miesto Akmenų (Kūlių) vartai, kurie buvo įrengti pylime, jungusiame Kurmarko (UK 23544) ir Prūsijos (UK 844) bastionus.

Tyrimų vieta yra Klaipėdos senamiesčio Frydricho priemiesčio pakraštyje, kurio evoliucija prasidėjo ne anksčiau nei XVII a. pradžia. Jo raidą veikė bastioniniai įtvirtinimai, tranzitinė Akmenų gatvė (dabar Tiltų gatvė) ir Akmenų (Kūlių) vartų gretimybė. Nuo XVII a. užstatymas labiau koncentravosi ties Akmenų gatve, nuo kurios suformuoti ilgi sklypai link Mirusiųjų (dabar Šaltkalvių) gatvės. Sklypų gilumoje buvo statomi ūkiniai pastatai, sandėliai, bravorai ir kita. Esminis kokybinis pokytis šioje vietos dalyje yra įvykęs XVIII a. II pusėje, kai nuo 1770 m. pradedami ardyti bastioniniai įtvirtinimai ir įsisavinamos tuščios vietos ir sklypai. Ankstyviausias planas, kuriame sužymėti čia stovėję namai, yra 1856–1857 m. Čia stovėję pastatai buvo sugriauti Antrojo pasaulinio karo metu, nemažai jų demontuota. Iki karo buvęs išplanavimas pakeistas nutiesus naujus Galinio Pylimo ir Tiltų gatvių tęsinius.

Ankstesnių archeologinių tyrinėjimų duomenys atkartoja istoriniuose rašytiniuose ir kartografiniuose šaltiniuose pateiktą informaciją. Ankstyviausi žinomi tyrimai siekia 1970–1974 m. ir buvo vykdyti V. Žulkaus (*MLIM*, *AS111*), 2007 m. greta Turgaus aikštės 6 sklypo tyrimus atliko I. Masiulienė (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 354–360) ir šurfus įvairiose Turgaus aikštės vietose 2019 m. tyrė M. Petkus (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 516). Apibendrinant tyrimų rezultatus matoma, kad seniausi kultūriniai sluoksniai ir radiniai datuojami XVII a., bet iš šio laikotarpio užstatymo struktūrų

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – 2022 m. M. Jurgauskaitės tyrimai; 2 – aptiktų pamatų vietos; 3 – dujotiekio ir elektros trasų vietos. M. Jurgauskaitės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation: 1 – Jurgauskaitė's 2022 investigation, 2 – discovered foundation sites, 3 – gas and electric main trench sites.

nebuvo aptikta, išskyrus sklypų ribas žymėjusias tvorų liekanas. Pastatų pamatų mūrų liekanos datuojamos XVIII a. pabaiga–XX a.

2022 m. Turgaus aikštės Š–ŠR dalyse buvo numatyta pakloti elektros kabelį ir dujotiekį. Suprojektuotų inžinerinių tinklų vietoje buvo atlikti žvalgomieji tyrimai (ištirti 6 2x1 m dydžio šurfai) ir vėliau vykdyti žvalgymai, kurių metu žvalgytas apie 113 m^2 plotas (1 pav.).

Žvalgomųjų tyrimų metu aptikti XVII–XXI a. datuojami kultūriniai sluoksniai ir XVIII–XX a. architektūros liekanos. Turgaus aikštės 4–6 sklypuose tirtuose šurfuose 1 ir 2 aptikti XIX–XX a. sluoksniai, XX a. požeminės komunikacijos. Tik vienam šurfe arčiau Šaltkalvių gatvės aptiktas XX a. mūro fragmentas ir žemiau aptiktas ankstyvesnis apie 40 cm storio juosvas žemės sluoksnis be radinių, kuris pagal ankstesnių tyrimų duomenis skirtinas XVII–XVIII a. nuo Tiltų gatvės ilgų sklypų gilumoje stovėjusių ūkinių ar pagalbinių pastatų teritorijai. Jau vykdant žemės kasimo darbus dujotiekiui ir atliekant žvalgymus ties Turgaus aikštės 4 pastatu 60 cm gylyje fiksuotas apie 9 m ilgio betoninis ar cementinis pagrindas, kuriame įmūryti pavieniai neskaldyti lauko akmenys. Pagal mūrijimo tipą, kartografinius ir istorinius duomenis pamatas datuojamas XX a., buvęs pastatas nugriautas tarybiniu laikotarpiu po Antrojo pasaulinio karo. Dujotiekio trasoje ties Turgaus aikštė 6 pastatu 70 cm gylyje atidengti du apie 1,1 m pločio pamatų paviršiai. Pamatai krauti iš plytų, neskaldytų lauko akmenų, rišti kalkiniu skiediniu. Archeologinių radinių tiek žvalgytoje trasoje, tiek pamato aplinkoje neaptikta. Šios pamato mūro liekanos siejasi su istoriniuose planuose atvaizduotu XIX a. statybos pastatu, kuris buvo nugriautas tarybiniu laikotarpiu po Antrojo pasaulinio karo. Pamatų liekanos išsaugotos.

Nuo Turgaus aikštės link Turgaus aikštės 1 iki Turgaus aikštės 2T kertant Galinio Pylimo

2 pav. Šurfe 3 ties Turgaus aikštės 2 sklypu aptiktas pamatas. M. Jurgauskaitės nuotr.

Fig. 2. The foundation discovered in Test Pit 3 at Turgaus Sq. 2.

gatvę suprojektuoto elektros kabelio vietoje tirti šurfai, o vėliau atlikti žvalgymai. Galinio Pylimo gatvė šioje vietoje yra nutiesta tarybiniu laikotarpiu ir jos dalis yra XVII–XVIII a. Prūsijos bastiono vietoje (UK 844). Šio bastiono ribose buvo ištirti 3 šurfai (4–6). Galinio Pylimo gatvės R pusėje tirtuose šurfuose aptikti piltinio pobūdžio sluoksniai be radinių, kuriuos galima sieti su Prūsijos bastiono formavimu. Kiek labiau intriguojančios mūro liekanos aptiktos šurfe ties Turgaus aikštės ŠR dalimi įrengta asfaltuota automobilių stovėjimo aikštele. Šurfe 4 iki 80 cm gylio fiksuoti XX a. judinto pobūdžio sluoksniai. Žemiau fiksuotas 5–10 cm storio rupių kalkių sluoksnis ir iki 10 cm storio balsvo smėlio sluoksnis. Apie 1,1 m aptiktas mūras, kurio vieta yra praktiškai XVII–XVIII a. bastiono vidinio perimetro linijoje. Šioje vietoje jokio užstatymo istoriniuose planuose nenurodoma, išskyrus schematinį 1934 m. planą, kur sutapatinus jį su dabartiniu miesto planu aptikta mūro liekana patenka į jame atvaizduotą pastatą (sklypą?), pažymėtą numeriu „1“. Vis dėlto tikslesniame 1940 metų plane ir 1944 m. aerofotografijoje jokio pastato ten nėra. Dėl mažo atidengto ploto ir liekanos fragmentiškumo tikslesnių išvadų apie mūrą pateikti nėra galimybės.

Kita pastato pamato liekana aptikta šurfe Turgaus aikštėje, ŠR dalyje, dabartinio šaligatvio vietoje tarp asfaltuotos automobilių stovėjimo aikštelės ir Turgaus aikštės 2 sklypu (2 pav.). Jis aptiktas apie 90 cm gylyje, iki jo fiksuotas rusvo priemolio ir plytų duženų sluoksnis, kuris buvo suformuotas XX a. II pusėje šalinant prieškario pastatų liekanas ir performuojant turgaus prieigas. Pamatas lokalizuotas buvusiame stačiakampio plano kvartale, kurio R kampas „nukirstas“ ties bastionais ėjusios gatvės (kelio?) tęsinio. Neatmestina, kad šis miesto kvartalas buvo įsisavintas vienas paskutinių jau po 1756–1763 m. Septynmečio karo. Iki to visuose žinomuose istoriniuose planuose bei miesto bastioninių įtvirtinimų projektuose čia atvaizduojama tuščia aikštė. Vėlesniuose planuose jau žymimas kvartalas, bet pastatai jame taip pat pateikiami anksčiausiai tik 1856–1857 m. plane. Sutapatinus istorinius planus nustatyta, kad aptikta mūro liekana patenka ant vieno iš čia XIX a. viduryje jau stovėjusių pastatų sienos. Visas kvartalas sunaikintas po Antrojo pasaulinio karo ar 1945 m. sausį Klaipėdos šturmo metu. 1944 m. gruodį dar matomi čia stovintys pastatai, o 1946 m. plane visas kvartalas pažymėtas taškų punktyru.

Aptiktas pamatas buvo įkastas į iki 30 cm storio rusvą pilkšvą priesmėlį, kuriame aptikta XVII–XVIII a. datuojamų radinių. Jis susiformavęs virš iki 25 cm storio hidroizoliacinio (?) melsvo šlyno. Žemiau šio šlyno tarpsluoksnio fiksuotas 60–80 cm storio XVI–XVII a. juodos žemės pramaišiui su šlynu ir raudono molio plytų duženėlėmis sluoksnis. Vidutiniškai 2,1 m gylyje fiksuotas iki 30 cm rusvas priesmėlis be radinių ir 2,4 m gylyje (H_{abs} 3,10 m) atidengtas įžemis – melsvas šlynas.

Elektros kabelio tiesimo darbų metu atlikti žvalgymai, kabelis buvo paklotas iki 90 cm gylio kasant virš užstatymo liekanų suformuotus XX a. niveliacinius sluoksnius.

Tyrimų metu aptikti ir suinventorinti XVI–XVIII a. radiniai perduoti į MLIM (iš viso 32 vienetai).

Turgaus Sq. 1, 2T, and 4

The field evaluation (6 test pits totalling 12 m^2 and a survey of electric and gas main trenches totalling 101 m^2, a joint total of 113 m^2) at Turgaus Sq. 4, 1, and 2T (Fig. 1) revealed, in the test pits excavated along the electric main route near the city's bastions, just fill layers of clay loam without any finds. Only from a depth of 0.9–1.2 m in Test Pit 3 were archaeological layers containing 16th–18th-century finds discovered (Fig. 2) and, at the site of the gas main trench, the remains of masonry walls from former 19th–20th-century buildings.

KRAŽIAI

Petras Dobeikis, Justina Dobeikienė

Tyrimai Kražiuose

2022 m. Kražių miestelyje (Kelmės r.) vykdyti elektros kabelio klojimo darbai. Kadangi dalis trasos patenka į saugomą Kražių miestelio istorinės dalies (UK 17089) ir senojo miesto vietos (UK 13012) teritoriją, grunto kasimo darbų metu buvo atlikti archeologiniai tyrimai. Pagal pirminį projektą saugomoje teritorijoje buvo suplanuota nutiesti maždaug 2,685 km ilgio trasų, bet dirbant jis koreguotas. Detaliųjų tyrimų metu ištirtos 48 perkasos (1–47, 10A) ir 82 šurfai, bendras jų plotas 985,75 m^2. Žvalgytos 3 tranšėjos ir 11 iškasų, bendro 48,09 m^2 ploto.

Archeologiniai tyrimai Kražių miestelyje vykdyti ne kartą, bet svarbiausi žvalgomieji tyrimai būsimo elektros kabelio įrengimo vietoje 2021 m. atlikti B. Lisauskaitės (*LIIR*, f. 1, b. 10554). Jų metu ištirti 1x1 m dydžio 49 šurfai ir 2x1 m dydžio 23 šurfai. Bendras tirtas plotas 95 m^2. Vykdytų žvalgomųjų tyrimų metu rastas 0,15–3,1 m storio XVI–XIX a. kultūrinis sluoksnis. M. K. Sarbievijaus ir Žemosios gatvės yra grįstos akmenimis XX a. 4 dešimtmetyje. 1997 m. S. Dariaus ir S. Girėno, M. K. Sarbievijaus ir M. Valančiaus gatvėse G. Aleliūnas ištyrė 7 šurfus, jų plotas 8 m^2. S. Dariaus ir S. Girėno g. 22 tirtas 75–90 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVIII–XIX a. keramika, M. K. Sarbievijaus g. 35 kultūrinis sluoksnis siekė 80–90 cm storio, datuotas XIX a. (*LIIR*, f. 1, b. 2975). 2013 m. žvalgomuosius tyrimus atliko V. Veževičienė (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 328–330). Vytauto gatvėje aptiktas 1,5 m storio piltinės kilmės sluoksnis su XVII–XIX a. buitinės ir statybinės keramikos fragmentais, atidengti XVIII a. mūriniai pastato pamatai su rūsio skliauto liekanomis. Turgaus aikštės centrinėje ir R dalyse tirtuose šurfuose iki 1,5 m gylio fiksuoti XIX–XX a. supiltinės kilmės sluoksniai. 2016 m. apie 2,673 km ilgio elektros kabelio trasų vietose Kapų, Kolegijos, Medainės ir Vytauto gatvėse tyrimus atliko D. Zubrickas (*LIIR*, f. 1, b. 10185). Ištirti 54 1x1 m dydžio šurfai. Vytauto gatvė aplinkoje tirtuose šurfuose rastas kultūrinis sluoksnis datuotas XIX–XX a. pradžia.

Kražių žemės pirmą kartą šaltiniuose minimos 1253 m. Lietuvos karaliaus Mindaugo dovanojimo Livonijos ordinui rašte. 1385–1387 m. minima ir gyvenvietė, kurioje 1394–1395 m. buvusi bajoro Girstauto pilis. XV a. pradžioje Kražiai vadinami pavieto ir 1410 m.